

ЗАВДАННЯ НА ПОРІВНЯННЯ ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ У ЗМІСТІ СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКІВ ІСТОРІЇ ДЛЯ УЧНІВ ЛІЦЕЮ

Власов В. С.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

У методичній науці *порівняння* – це прийом пізнавальної діяльності вчителя та учнів, що передбачає зіставлення історичних об'єктів із метою виявлення в них спільних і відмінних рис.

Порівняння є розумовою операцією та провідним (поряд з аналізом і синтезом) методом пізнання. За допомогою порівняння старшокласники з'ясовують загальне і специфічне, схоже в суспільних явищах і процесах та те, що їх відрізняє. При цьому однорідність подій, явищ, процесів – це загальні ознаки одного порядку в області політики, культури, поглядів тощо.

Порівнюючи, старшокласники виокремлюють істотні ознаки історичних явищ, абстрагуються від несуттєвих, підводять їх під поняття, класифікують. Утім, порівняння важливе не тільки для виокремлення загального в низці однорідних історичних явищ. За допомогою зіставлень учитель підводить учнів до розуміння корінних змін, що настають у результаті розвитку історичних явищ.

Завдання на визначення спільних рис та відмінностей у пропонованих фактах (явищах, процесах) не є новим у сучасній методиці історії. Робота з формування вміння порівнювати розпочинається від перших уроків систематичного вивчення історії в школі. Спочатку таке вміння відпрацьовується на прикладі простих історичних об'єктів: наприклад, порівняння знярядь праці, зовнішнього вигляду людиноподібних істот та людей. Згодом учні вчать порівнювати географічне розташування та природно-кліматичні умови, державний устрій, релігію різних держав тощо. На цьому етапі застосування прийому порівняння школярі опановують уміннями знаходити спільні риси та відмінності об'єктів, охарактеризувати їх 2-3 ознаками.

У ліцеї старшокласники вчать порівнювати історичні події, явища й процеси. Уміння вважають сформованим тоді, коли учні вміють самостійно здійснювати порівняння, визначаючи спільні риси й відмінності. При цьому вони самостійно виокремлюють ознаки (лінії (критерії) порівняння), за якими, власне, й порівнюють пропоновані об'єкти.

Оскільки порівняльна характеристика – складний прийом аналізу, зіставлення й узагальнення, адекватним цьому прийому засобом виконання порівняльних операцій та подання їхніх результатів є порівняльно-узагальнювальні таблиці.

Алгоритм виконання старшокласниками завдань на порівняння історичних подій, явищ, процесів може бути таким:

- Ознайомтеся зі змістом завдання, уточніть об'єкт для порівняння.
- Встановіть компоненти для порівняльної характеристики. Якщо потрібно, визначте хронологічні межі зазначених періодів для встановлення логічного зв'язку між фактами й конкретними датами/подіями.
- Відповідно до запропонованого для порівняння об'єкта визначте лінії порівняння – ознаки, за якими ви їх порівнюватимете.
- З'ясуйте, які аспекти явищ чи процесів порівнюваного об'єкта становлять його суть, мету, засоби, дії та результати.

В ідеалі в завданнях на порівняння мають бути визначені парні відмінності – вони надають відповіді логічності й завершеності.

Систематичне цілеспрямоване формування в учнів вміння порівнювати сприяє виробленню у старшокласників алгоритмізованого підходу до аналізу та характеристики важливих історичних подій, явищ і процесів. Відтак завдання на порівняння мають бути складником системи пізнавальних завдань сучасного підручника історії для учнів ліцею.